

Odysseus en zijn broertje met de jaloerse centaur.

'De vertaalster en de zeemeerman'.

'Als half-Italiaanse zitten de klassieken gewoon in mijn DNA.'

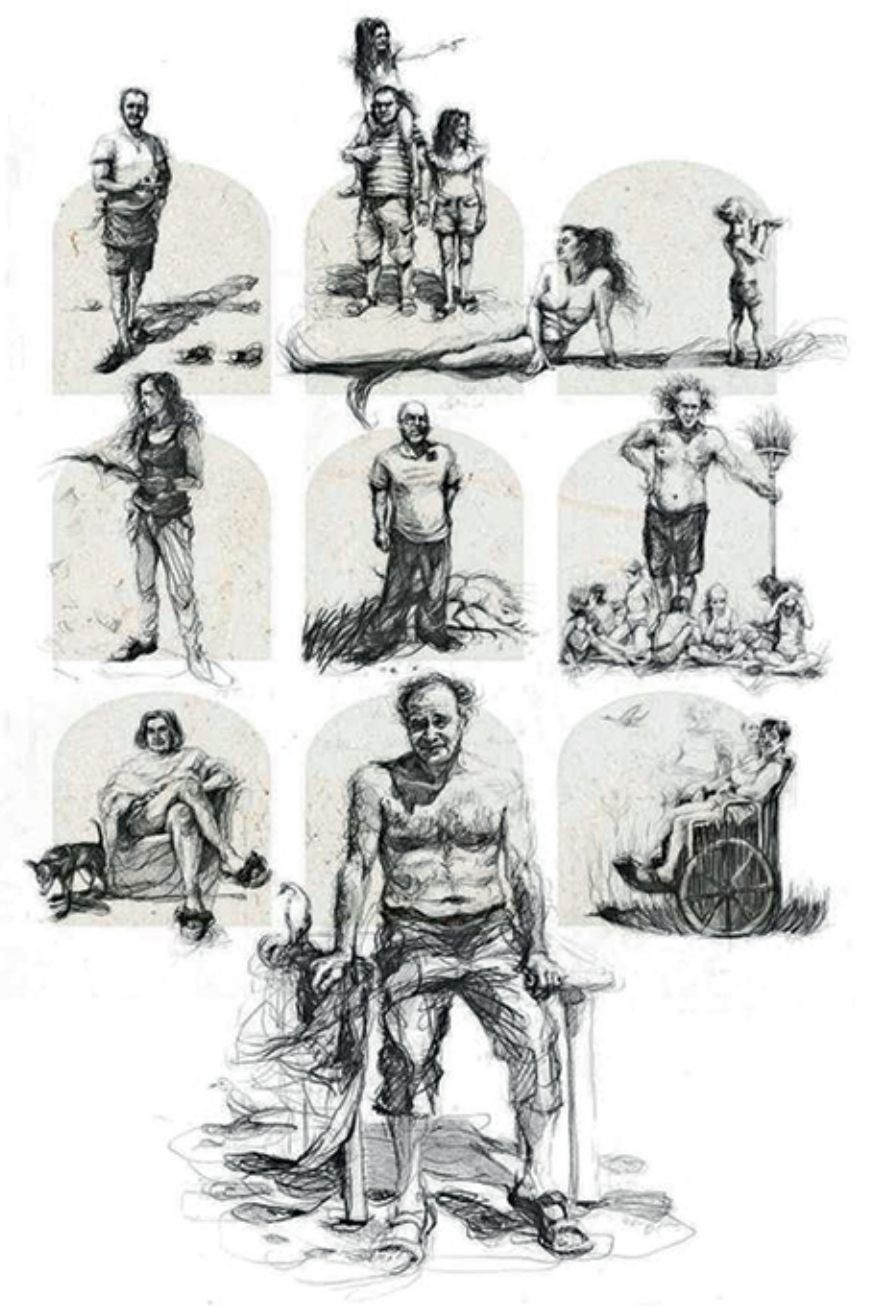

FOTO RICHARD STEKELBURG

Vrienden en campinggasten stonden model.

ILLUSTRATIES ELISA PESAPANE

INTERVIEW Elisa Pesapane blaast oude Griekse mythe heel nieuw leven in

Odysseus als kind in een zwembad op de camping

De mythische omzwervingen van Odysseus zijn door de eeuwen heen in talloze versies verteld en herverteld. De Haarlemse kunstenaar Elisa Pesapane voegt daar – met een boek en een tentoonstelling in het Rijksmuseum voor Oudheden in Leiden – nu een eigen variant aan toe, waarmee ze dwars door alle geschreven en ongeschreven regels gaat. Zo is Odysseus bij haar nog maar een kind. En hij heeft een broertje.

Richard Stekelburg
richard.stekelburg@mediahuis.nl

Haarlem/Leiden ■ In zijn zwembad en gewapend met een bezem, trekt het kind Odysseus in het verhaal van Elisa Pesapane met wapperende haren op avontuur uit. Hij heeft zijn broertje stevast in zijn kielzog. Het doel van de reis is het terugvinden van de verloren mensheid, want iedereen is plotseling verdwenen. Onder hen is ook hun moeder. Op hun tocht komen ze monsters, een bloeddrorstige zeemeermin, kleine cyclopijns en een nogal jaloerse centaur tegen. Is dit ernst of kinderspel? Dat is de vraag.

De toeschouwer beleeft in de voetsporen van deze jonge Odysseus ondertussen nog een extra trip. Je komt er namelijk al gauw achter dat Pesapane in haar 'Odysseus en de verdronkenen en geredden' het klassieke verhaal op tal van momenten volledig loslaat. Maar daar voegt ze een karrevrachter aan andere inspiraties aan toe. Die speurtocht naar verwijzingen is

een onderhoudende en duizelingwekkende reis op zich.

Toespelingen zijn er zowel naar Jimi Hendrix als naar Dante's Inferno. Ook Hello Kitty komt voorbij. En als Odysseus en zijn broertje uiteindelijk aankomen bij de onderwereld - in de vorm van een zwembad op een camping! - is de ontmenselijking van het concentratiekamp zoals Primo Levi die beschreef in zijn 'Is dit een mens' ineens gruwelijk dichtbij.

Absurd

En toch blijft het verhaal ook op de rauwe momenten stevast kolde-riek en vermakelijk absurd. Al was het maar vanwege de personages die in al hun grilligheid voorbijkomen. En het feit dat achter al die personages kennelijk echte mensen schuilgaan: Pesapane gebruikte haar Italiaanse vrienden en vaste gasten van een camping in Umbrië, waar ze zelf ook vaak komt, als model. Odysseus en zijn broertje? Dat zijn haar eigen kinderen.

„Dat Odysseus in mijn verhaal een broertje heeft, is eigenlijk gewoon omdat mijn jongste het

niet pikte dat hij niet in het verhaal zou zitten”, vertelt ze. „Hij was echt pisluk. Hij nam ook geen deel aan het project. Dit was heel anders. Dit project doe ik helemaal alleen en ik wilde dit al jaren maken. Dat maakt het voor mij ook wel extra bijzonder...”

In 2020 zou ze al iets doen rond Odysseus. Ze zou een bijdrage in beeld maken voor een symposium dat zij rondom de Griekse held organiseerde met haar oud-studiegenote Italiaanse Letterkunde Emma Grootveld - maar dat ging toen wegens corona niet door. Odysseus verdween evenwel niet meer uit haar hoofd.

Ze tekende ze bij werk van Hafid Bouazza, Willem Elsschot, Vic van de Reijt en tal van anderen. „Dit project doe ik helemaal alleen en ik wilde dit al jaren maken. Dat maakt het voor mij ook wel extra bijzonder...”

In 2020 zou ze al iets doen rond Odysseus. Ze zou een bijdrage in beeld maken voor een symposium dat zij rondom de Griekse held organiseerde met haar oud-studiegenote Italiaanse Letterkunde Emma Grootveld - maar dat ging toen wegens corona niet door. Odysseus verdween evenwel niet meer uit haar hoofd.

Zwemparadijs

„Jets later was ik op Corfu. Voor de kust daar heb je een rots, het eilandje Pontikonisi, wat volgens de overleveringen het schip van Odysseus is, dat door de woedende god Poseidon in steen werd veranderd. Maar er was nog iets op Corfu. Daar is een enorm Aquapark, je weet wel: zo'n zwemparadijs met enorme glijbanen waar roodverbrande en veelal iets te dikke toeristen in rondobberen. Toen ik

dat zag, dacht ik alleen maar: zó ziet de hel er dus uit. Onbewust was daarmee het zaadje geplant voor een eigen Odyssee-verhaal. Want toen ik weer wat later op mijn vaste camping in Umbrië mijn kinderen in het zwembad daar zag plonsen, ontvouwde zich het verhaal van Odysseus zoals ik dat zou maken.”

„Dat zwembad op die camping had tot voor kort zo'n klassiek hekwerk met een douche en voetbadje waar je eerst doorheen moet. Ook dat ding heeft een prominente rol in Pesapane's Odyssee. Het is gepromoveerd tot de 'Zuilen van Hercules', de goddelijke grens die aan de mensheid is opgelegd en die zij niet voorbij mag: 'Non plus ultra!' Daarachter bevindt zich de onderwereld. In een zwembad dus. Alwaar Odysseus na een lange reis zijn moeder terugziet.

Pesapane: „In de Griekse mythologie is een handvol figuren die de onderwereld ingaan en er weer levend uitkomen. In mijn verhaal zijn voor het eerst twee broers! Wat dat betreft is het dus inderdaad wel

„Dat Odysseus nu een broertje heeft, is gewoon omdat mijn jongste het niet pikte dat hij niet in het verhaal zou zitten

zo leuk dat ik zijn broertje heb laten leven.”

Een uitnodiging van het Rijksmuseum van Oudheden om een tentoonstelling te maken als onderdeel van het kunstevenement 'Galleria', dat inmiddels zijn deuren heeft geopend, gaf de mogelijkheid om wat Pesapane voor ogen stond, ook daadwerkelijk te maken. Het minutieus schragen en onderbouwen van haar verhaal deed ze vervolgens goeddeels in Rome. Het Koninklijk Nederlands Instituut in Rome (KNIR) bood haar daarvoor een plek als 'artist-in-residence' aan.

„Dat instituut zit nota bene – toeval bestaat – niet aan de Via Omero, de 'Homerusstraat'. Op nog geen tien minuten lopen daarvan zit het Museo Nazionale Etrusco di Villa Giulia - het Nationaal Etruskisch museum. Pesapane: „In dat museum vond ik een prachtig terracotta vrouwenhoofd met wapperende krullen van ongeveer 350 jaar voor Christus. Het stelt Leucothea voor, de witte zee-godin die in Homerus' Odyssee Odysseus redt door hem een magische sluijer te geven, waarmee hij tijdens een storm in zee blijft drijven. Leucothea is de beschermgodin van zeelieden en drenkelingen. Als je naar dit beeld van de zee-godin kijkt, voel je de warmte, ruik je de zee en voel je de wind door je haren. Hoe dat terracotta beeld

haar haren laat zien, was de inspiratie voor de wapperende haren van mijn Odysseus en zijn broertje. Met die wapperende haren had ik de toon voor het hele boek te pakken.”

Voor de tentoonstelling in Leiden moet je eerst door die al genoemde campingdouche heen. Dat wil zeggen: door een getekende versie daarvan. Pesapane: „Een echte douche en voetbadje - dat had me geweldig geleken hier. Maar ik snap dat dat niet kon.”

Achter de douche zit ook geen zwembad, maar een zaal met op vier wanden volledig gevuld met enorme uitvergrotingen van Pesapane's tekeningen. Tot het plafond reiken ze. Daarmee doet de zaal meteen denken aan een ondergrondse, rijk versierde Etruskische grafkamer zoals we ze kennen van de necropolissen van Cerveteri en Tarquinia.

Etrusken

Aan weerszijden hangen – ingelijst – een aantal originele tekeningen. Midden in de zaal staat een vitrinekast met een persoonlijke keuze van de kunstenaar uit de Etruskische collectie van het museum. Zo staat er een bronzen satyr en een langgerekt, zogenoemd, 'avondschaduwbeeld' van brons. Er staan ook twee stenen urnen in de vorm van kleine sarcofagen. Pesapane: „Je weet dat de Etrusken Odysseus

ook kenden? Ze noemden hem 'Utuse' en vereerden hem als 'vader van de Etrusken'.”

Met de klassieke oudheid in haar DNA zitten de Etrusken waarschijnlijk het diepst in Pesapane's hart. De echte verwondering begon immers bij die nog altijd ietwat mysterieuze beschaving die in de eeuwen voor onze jaartelling bloeide in het huidige Toscane, Umbrië en Latium. Bij een steen op de necropool bij Tarquinia begin jaren negentig om precies te zijn.

Ze schrijft erover in haar boek. Over hoe ze veertien en een half jaar oud en bloedchagrijnig was, omdat ze met haar ouders mee moest op wéér zo'n cultureel uitstapje: 'Vanaf een grote steen keek ik uit over de glinsterende zee in de verte, terwijl de warme, droge wind in mijn gezicht en haren blies. Daar, staand op die steen in Tarquinia, voelde ik iets wat me diep in mijn kern raakte. Een verbinding met wat er was geweest, voorbij was getrokken en er tegelijkertijd nog steeds was.’

„Ik voelde me op dat moment heel even totaal verloren in plaats en tijd. En dat gaf een onbeschrijflijke rust. Alsof iemand een arm om me heen sloeg en zei: 'Het komt wel goed.' Ik voelde me niet meer alleen. Ik wist ook meteen dat ik dat gevoel bij me moest zien te houden, als iets heel waardevols. Dus ja, dat zit er bij mij.”

Boek, tentoonstelling én reisgids

'Odysseus en de verdronkenen en geredden' is de titel van het boek van Elisa Pesapane met haar heel eigen versie van het klassieke Oddysee-verhaal. Een mythologisch sprookje, in woord en tekeningen. Maar het boek is óók een soort reisgids, dankzij een origineel vormgegeven notenregister achterin. Onder de titel 'Camping Le Colonne di Ercole' (camping De Zuilen van Hercules) staan op afwikkend, glanzend papier een uitgebreid overzicht van inspiratiebronnen, leuke weetjes en plaatsen uit Etrurië (Midden-Italië). Achter in de reisgids zit ook een Spotify-speellijst. Het boek is verschenen bij uitgeverij Zoetzuur en is verkrijgbaar via de webshop van de uitgever en in het Rijksmuseum van Oudheden. Prijs: 38,50 euro. De gelijknamige tentoonstelling is, als onderdeel van het evenement 'Galleria', nog te zien tot 1 november van dit jaar.